

Nászta Katalin

Asszony a fronton

Polcz Alaine története Czegő Teréz előadásában

Milyen haszontalanság! Verset írni! Csak róni a betűket egymás mellé...

Minek van haszna ezen a világon? Minden hibávaló gyakorlatilag.

Ahogy a Prédikátor mondja.

Czegő Teréz *Asszony a fronton* c. előadóját hallgattuk, néztük meg a zalaegerszegi Lakásszínházban.

Nincsenek szavak mindarra a szörnyűségre, ami megesett ezzel az asszonnyal a II. világháború alatt. Nem tudom, lehet-e ennél jobban levetkőzni, kitárulkozni.

Megfagy az ember mindattól, amin keresztülment. Olyanná válik, mint a kő. Átmegy rajta az élet, a katonák, a háború. Olyan lesz, mint egy út. Simára döngölt, kemény, szelek viharától kiszáradt. Úgy meséli el az életét, mint akinek már semmi köze ahhoz, ami vele megtörtént. Néz magára együttérzés, szomorúság nélkül, tárgyilagosan, mint egy testre, amivel úgy játszott a sorsa, ahogy annak tetszett. Sodorta a szél mindenfelé. Tehetetlenül szenvedte csapásait. Ámuló szemekkel nézte saját életét, férjét, a háborút, mint az alvajáró, akivel megessenek a dolgok, de a tudatáig nem jut. A növény lehet ilyen, egy fa, akinek nincsenek viselkedései ismeretei, csak van. Az idők folyamán pedig belekarcolnak, vésnek, letörnek róla ágakat, leszedik gyümölcseit – ő csak van. Ha kivágják egyszer, a gyűrűi mesélnek, mi esett meg vele. Valahogyan így beszél el nekünk Polcz Alaine is saját életét. Érzelmek, önsajnáltság nélkül. Lássátok meg, mi történt.

Mellettem ülő régi kollegámnak szemem maradt szárazon. Magam megfagyva ültem a széken. Mindaz, amit az ember elszenved békeidőben így vagy úgy, szóra sem érdemes tragédiák ahhoz, amit ez az asszony, az asszonyok el kellett túrjenek a háborúban.

Mitől válik egyik ember kővé, mitől omlik össze a másik – titok. De magyarázat lehet Polcz Alaine hospice alapítványára, működésére. Átsegíteni az embert a halálon, tudomást nem véve

annak szörnyűségéről. Mert nem az fáj, hanem ami előtte van, az élet. Annak pedig addig kell örülni, amíg lehet.

Én meg tudom érteni a hitetlen embert. Az élet szörnyűségei megölhetik, még mielőtt meghal. A „nincs isten” kiáltás természetes felelet rájuk. Még a távoli Isten sem „képes” ki-

ragadni a nyomorúságokból. Csak egy közelvaló tehetné, arról meg nem beszél senki. Csak hihetetlen bír lenni egy isten, aki mindezt megengedi. Aki mégis reménykedik benne, annak már a tragédiák előtt hitre kellett jutnia valamiképpen, másként esélye sincs a kegyelemre. (Ezért kell prédikálni.)

Nincs helyes magatartás, viszonyulás mind-ahhoz, amit hallottunk. Nincs, aki megszabhatná az emberek közül: hogyan kellene, mit lehetne tenni az étellel, amikor épp nincs diatban, hanem a halál flangál, masírozik az utcákon, a házakban – mindenütt. Nincs mérce, amihez igazodhatnánk, amivel megítélhetnénk az emberi sorsot. Pusztá tényeket sorolhatunk fel, elbeszélhetjük, mi esett meg velünk, anélkül, hogy számon kérhetnének bennünket bármiért. Még hasonlatot sem találni ezekre az időkre. Ha voltak, vannak is elképzelései az embernek a háborúkról, mindent ledönt, átfogalmaz az események száraz felsorolása. A szív már megszakadt, a lélek megdermedt, meghalt – csak vegetál az ember ebben a testben, ami már nem érez semmit.

Ezért aztán másként nem is nagyon lehet mindazt elmesélni, ami Polcz Alaine-nél megtörtént. Elmondani egy életet a háborúban, egy asszony sorsát abban az időben, anélkül, hogy megtébolyodna az ember, csak így lehetséges. Önmagán kívül, hideg, objektív szemlélettel, kettéhasadt tudattal, szárazon felsorolva. Hogy lehetne-e nevetni közben? Csak annak, akinek még halvány sejtelve sincs, mi eshet meg vele is, talán nem is olyan sokára. És a nincs kihez futni, kihez menekülni érzés majd őt is kővé dermeszti, az ő szívét is megfagyasztja.

Czegő Teréz úgy meséli el Polcz Alaine történetét, mint egy teadélutánon a barátainak. Nem tetszést keres, nem együttérzést, csak meghallgatást. Hogy elmondhassa az elmondhatatlant. Nagylelkű. Megkíméli nézőit, hallgatóit a kényszerű sajnálkozástól, a hazug együttérzéstől, hiszen tudja: ez lehetetlen. Lehetetlen a megértés, a történet, a történelem. Felfoghatatlan az EMBER sorsa, az ASSZONY sorsa ilyen időkben.

És élünk-e más időkben? A hiábavalóság pecsétje rajtunk. Ami volt, meglesz újra. Csak ismételni tudja magát az élet. Az ember pedig kavargó viharában, mint száradó falevél. Sodródik. Nincs, aki kimentse.

Vagy mégis?

A legtöbb, amit a színész elérhet egy ilyen előadással, hogy gondolkodásra készíti a nézőt. Saját sorsára irányítja figyelmét, elvonatkoztatni kényszeríti, megtanít úgy szemlélni a dolgokat, hogy tehessünk valamit, még mielőtt megesnének velünk. Talán ennél többet nem is kívánhat egy művész. El lehet nevetgélni, bagatellizálni, de a lényeg ugyanúgy érint mindannyiunkat. A szörnyűségek velünk esnek meg. Mi vagyunk, akiket megerősökölnek, akivel nem törődnek, akit kihasználnak, megvetnek, meg akarnak ölni. A mi sorsunk forog kockán minduntalan. A mi fejünk felett lóg az a damoklész kard. Minket aláznak meg, a mi testünket, szívünket gyalázzák meg újra és újra. Nem maradsz érintetlen. Az asszony sorsa a mi sorsunk. A háború velünk történik, a házasságokban velünk packáznak, minket vetnek oda koncnak az ebek elé. Nem maradsz érintetlen. Te vagy az asszony, a férj, a katona, te vagy a háború, a szerelem, az élet. Vele, benned történik meg a megtörténhetetlen. Polcz Alaine kitérte életének ajtaját, beengedett a házba és elmesélte, ami vele megesett. Czegő művésznő pedig szócsöve lett. Az előadást nincs kritikus, aki minősíthetné. A mihez képest értelmezhetetlen. Egyet tehetünk: el kell menni, meg kell nézni, meg kell hallgatni.

Máriáss Zsolt zongorakísérete, Ligeti György zeneművének részleteivel, olyan mértékben egy az előadó történetével, ahogy a fa lombja a szélnek enged. Tökéletesen belesimul az elmondásba. Alázata társául szegődik az asszonynak. Ő az egyetlen.